

Katarzyna Miśkiewicz

**Budowanie relacji
w nadzorach
kuratorskich**
Praca w terenie

Budowanie relacji w nadzorach kuratorskich

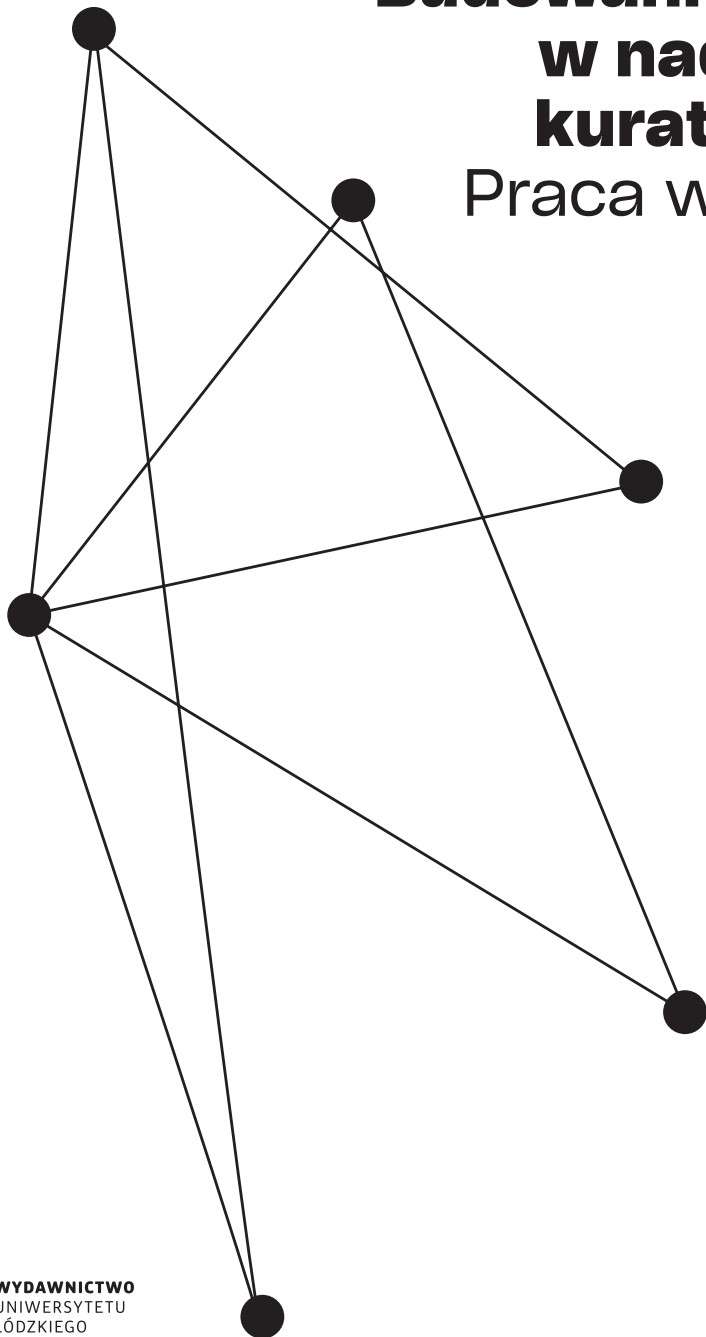

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Katarzyna Miśkiewicz

**Budowanie relacji
w nadzorach
kuratorskich**
Praca w terenie

Katarzyna Miśkiewicz (ORCID: 0000-0001-8707-2063) – Uniwersytet Łódzki
Wydział Nauk o Wychowaniu, Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacji
91-408 Łódź, ul. Pomorska 46/48

RECENZENCI

Agnieszka Barczykowska, Krzysztof Sawicki

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

REDAKCJA

Izabela Baran

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Katarzyna Woźniak

PROJEKT OKŁADKI

Polkadot Studio Graficzne

Aleksandra Woźniak, Hanna Niemierowicz

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © WikiCommons/Patryk Korzeniecki

© Copyright by Katarzyna Miśkiewicz, Łódź 2024

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2024

<https://doi.org/10.18778/8331-529-4>

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

Wydanie I. W.11378.24.0.M

Ark. wyd. 15,2; ark. druk. 16,625

ISBN 978-83-8331-529-4

e-ISBN 978-83-8331-528-7

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego

90-237 Łódź, ul. J. Matejki 34A

www.wydawnictwo.uni.lodz.pl

e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl

tel. (42) 665 58 63

Mojemu Mężowi

Spis treści

Wstęp	9
1. Społeczno-wychowawczy charakter pracy kuratora sądowego	15
1.1. Formalno-prawne ramy kuratorskiej służby sądowej ...	15
1.1.1. Zadania kuratorów rodzinnych	22
1.1.2. Kwalifikacje i kompetencje kuratora sądowego ...	37
1.1.3. Etyka pracy kuratora sądowego	43
1.2. Warsztat pracy kuratora sądowego	47
1.2.1. Wychowawczo-resocjalizacyjny wymiar nadzorów kuratorskich	47
1.2.2. Relacje z podopiecznymi jako cel i jako efekt pracy kuratora	63
1.2.3. Praca kuratora sądowego w świetle badań pedagogicznych	74
2. Teoretyczno-metodologiczne podstawy badań z udziałem kuratorów rodzinnych	79
2.1. Teoretyczne konteksty badań własnych	79
2.1.1. Podejście dramaturgiczne Ervinga Goffmana ...	79
2.1.2. Praca nad twarzą w rytuałach interakcyjnych ...	85
2.1.3. Koncepcja „brudnej pracy”	103
2.2. Strategia badań	108
2.2.1. Cel i problematyka badawcza	108
2.2.2. Metody badawcze	111
2.2.3. Techniki gromadzenia danych	116
2.2.4. Etapy procesu badawczego	122
2.2.5. W centrum łódzkich fasad – miejsce badań	127

---

3. Kurator rodzinny wobec terenu i w relacjach z podopiecznymi	135
3.1. Wchodzenie w teren	135
3.1.1. Podopieczny w relacji z kuratorem	140
3.1.2. Topografia terenu	144
3.1.3. Doświadczanie obciążeń terenu przez kuratora	155
3.1.4. Kurator wobec obciążeń terenu	161
3.1.5. Podejmowanie ryzyka przez kuratora	169
3.2. Zarządzanie nadzorami	177
3.2.1. Nadzorowanie poprzez chronienie	177
3.2.2. Nadzorowanie poprzez kontrolowanie	182
3.3. Rozmawianie jako element zarządzania relacjami	192
3.3.1. Podejmowanie trudnych tematów	193
3.3.2. Wygaszanie konfliktów	200
3.3.3. Pozyskiwanie ukrytych informacji	211
3.3.4. Prowadzenie pogawędki	220
 Podsumowanie	 223
 Bibliografia	 241

Wstęp

Na przestrzeni ostatnich kilku dekad badania nad kuratelą sądową w Polsce były podejmowane wielokrotnie, a z roku na rok rośnie zainteresowanie badaczy tą problematyką (zob. Okólska, 2019). W piśmiennictwie naukowym można znaleźć artykuły (np. Stępiak, 2010; Wirkus, 2015; Janus-Dębska, 2016a; Skowroński, 2016; Węgliński, 2019a; Dobińska i Cieślikowska-Ryczko, 2019, 2020) oraz monografie (np. Cywiński, 2018; Kwadrans, 2019b; Chmielewska i in., 2020; Opora i Wirkus, 2021), które dotyczą różnych aspektów pracy kuratorów sądowych. Wiele miejsca w literaturze przedmiotu poświęca się zadaniom, jakie realizują kuratorzy, trudnościom, z jakimi spotykają się w swojej pracy, oraz efektywności podejmowanych przez nich działań. Zazwyczaj autorzy stosują ilościowe strategie badań, a podejście jakościowe uwzględniane jest w stosunkowo nielicznych projektach. W badaniach często wykorzystywane są dane, które obejmują opinie kuratorów dotyczące ich obowiązków zawodowych w różnych wymiarach. Z kolei analiza naukowa realizowana jest głównie w ramach paradygmatu normatywnego. W rezultacie w piśmiennictwie naukowym podejmującym problematykę polskiej kurateli sądowej wciąż jest niewiele badań, w których zastosowano jakościową strategię badawczą, uwzględniającą optykę inną niż stanowiska kuratorów, prezentującą perspektywę interpretatywną, a także wykraczającą poza dominującą tematykę skupioną wokół pracy polskich kuratorów (szerzej zob. Okólska, 2019). Podjęty przeze mnie projekt badawczy stanowi próbę wypełnienia tej luki.

W badaniach przyjąłem strategię jakościową. Źródła inspiracji teoretycznych stanowiły założenia interakcjonizmu symbolicznego oraz podejścia dramaturgicznego Ervinga Goffmana (2000). Umożliwiły mi zarysowanie dynamiki przebiegu interakcji społecznych,

wymiany symbolicznych znaczeń, a także nakreślenie tego, w jaki sposób budowane są relacje między aktorami społecznymi. U podstaw perspektywy interakcjonistycznej leży bowiem założenie, że działanie człowieka jest konstruowane przez aktora społecznego w przebiegu interakcji z jego otoczeniem. Podstawą tego działania są znaczenia nadawane elementom otoczenia społecznego przez aktora (Hałas, 2012). Z kolei podejście dramaturgiczne w najogólniejszym ujęciu wiąże się z postrzeganiem ludzi jako aktorów społecznych odgrywających swoje role na scenie teatralnej przed publicznością. Aktor wykorzystuje do tego rekwizyty oraz scenografię, stanowiące elementy fasady charakterystyczne dla jego roli, do której przygotowuje się w kulisach (Czyżewski, 1981; Goffman, 2000). W moich badaniach analizowałam działania kuratorów w pracy terenowej, które odbywały się na swoistej scenie zawodowej.

W perspektywie interakcjonistycznej lokowana jest koncepcja rytuałów interakcyjnych Goffmana (2006), która była w mojej pracy wiodąca. Posługiwałam się nią jako specyficzną inspiracją do obserwacji działań kuratora w terenie. Założeniem teorii rytuałów interakcyjnych jest to, że aby porządek społeczny mógł zostać zachowany, uczestnicy interakcji stosują się do określonych reguł i działają zgodnie z przyjętą przez siebie rolą w celu zachowania twarzy swojej oraz partnerów interakcji. Koncepcja rytuałów interakcyjnych jest elementem podejścia dramaturgicznego Goffmana (2000). Będąc w konkretnym kontekście sytuacyjnym, podjęłam decyzję patrzenia na społeczny świat kuratorów, inspirowaną optyką zaproponowaną przez Goffmana. Sięgałam do niej przy analizie danych oraz formułując wnioski z interpretacji.

Inny kontekst dla moich analiz stanowiła koncepcja „brudnej pracy”, zapoczątkowana przez Everetta Hughesa (1958, 1962), zgodnie z którą zawody obciążone są obciążeniami („brudem”) fizycznymi, społecznymi, moralnymi (Hughes, 1958, 1962; Ashforth i Kreiner, 1999) i emocjonalnymi (Rivera i Tracy, 2014; Lesiak, 2019). Osoby wykonujące „brudne” zawody dążą w swoich działaniach do zneutralizowania doświadczanych obciążeń, stosując różne strategie radzenia sobie z nimi (Ashforth i Kreiner, 1999; Lesiak, 2019).

Biorąc pod uwagę powyższe, przedmiotem moich badań uczyniłam **działania kuratora rodzinnego podejmowane na rzecz osiągnięcia celów zawodowych w relacjach z nadzorowanymi w ich naturalnym środowisku życia**. Osoby mające zasądzony nadzór kuratorski wymagają specyficznej uwagi instytucji kontroli społecznej ze względu na ryzyko demoralizacji lub pogłębienia

problemów społecznych. Podjęłam próbę **rekonstrukcji rytuałów interakcyjnych ujawnianych przez kuratorów rodzinnych w relacjach z nadzorowanymi w ich miejscu zamieszkania** (wnętrza domów, otaczające je ulice oraz sąsiednie budynki), w którym kurator był przymusowym gościem. Pisząc „przymusowy”, mam na myśli to, że kurator nie odwiedza podopiecznych na ich życzenie, tylko jest wysłany z urzędu, jako przedstawiciel sądu i wykonawca jego wyroku.

Impulsem do badań stały się dla mnie obserwacje poczynione podczas praktyk studenckich w Zespole Kuratorskiej Służby Sądowej. Zaintrygowała mnie terenowa praca kuratorów w centrum wielkiego miasta. Interesujące było to, że chociaż osoby przyjmujące kuratora w domu robią to z przymusu, dzielą się z nim jednak swoimi kłopotami. Refleksje towarzyszące tym obserwacjom zapoczątkowały moje zainteresowanie kuratelą sądową. Następnie pogłębiałam swoją wiedzę, analizowałam piśmiennictwo dotyczące kurateli sądowej, co spowodowało, że moje zainteresowania wykrystalizowały się. Skupiły się głównie na relacjach budowanych przez kuratora wchodzącego w interakcje z podopiecznymi, a także na tym, jak kurator radzi sobie w terenie, który często nie jest mu przyjazny (Buczowski, 2010; Buczowski i in., 2010; Marczewski, 2010; Kwadrans, 2013; Janus-Dębska i Gronkiewicz-Ostaszewska, 2016, 2019; Janus-Dębska, 2016b; Chmielewska, 2020). Wraz ze wstępną analizą danych empirycznych interesujące stały się dla mnie również działania podejmowane przez kuratora w celu wywierania oczekiwanego wrażenia i ochrony przed utratą twarzy oraz działania służące do zyskiwania szacunku podopiecznych i odgrywania roli, która została mu przypisana.

W swoim projekcie postanowiłam poddać obserwacji działania kuratorów rodzinnych. Moja decyzja podyktowana była różnicami między pracą kuratorów rodzinnych i dla dorosłych. Wskazują na to przepisy prawne, które dotyczą polskiej kurateli sądowej (Ustawa z dnia 27 lipca 2001 roku o kuratorach sądowych, Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1071, dalej: u.k.s.; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 12 czerwca 2003 roku w sprawie szczegółowego sposobu wykonywania uprawnień i obowiązków kuratorów sądowych, Dz.U. 2003, nr 112, poz. 1064), literatura przedmiotu (zob. Gromek, 2005; Jedynak, 2010b; Jedynak i Stasiak, 2018b) oraz moje własne obserwacje podczas studenckich praktyk w Zespołach Kuratorskiej Służby Sądowej. Uznałam zatem, że skoncentruję się na pracy kuratorów z jednego pionu.

Pedagogika resocjalizacyjna stanowiła dla mnie obszar zainteresowań naukowych, w którym ulokowałam swoje badania. Kurator jest bowiem wykonawcą oddziaływań o charakterze wychowawczo-resocjalizacyjnym w środowisku otwartym. Jego działalność opiera się na pracy wychowawczej na rzecz wsparcia, ale również kontroli osób otrzymujących drugą szansę lub rodzin i nieletnich, których problemy stanowią przedmiot zainteresowania formalnej kontroli społecznej.

Praca składa się z trzech rozdziałów. W rozdziale 1 opisałam formalno-prawne ramy funkcjonowania kuratorskiej służby sądowej. Uznałam to za szczególnie zasadne, ponieważ kuratorzy biorący udział w badaniach odwoływali się do przepisów prawnych regulujących ich pracę, zwłaszcza jeśli chodzi o terminologię, którą stosowali. Ponadto ramy formalno-prawne wyznaczają organizację pracy kuratora. Były to elementy, które ujawniły się w badaniach, dlatego zostały uwzględnione jako kontekst dla zgromadzonego materiału empirycznego. Na początku rozdziału opisałam strukturę pracy kurateli sądowej w Polsce w świetle obowiązujących przepisów prawnych, w tym zadania kuratora rodzinnego, kwalifikacje, jakie muszą posiadać osoby kandydujące do tego zawodu, a także etykę pracy kuratora, narzucaną przez obowiązujący kodeks. Następnie przedstawiłam warsztat pracy kuratora sądowego, przyjmując perspektywę pedagogiczną. Skoncentrowałam się na wychowawczo-resocjalizacyjnym wymiarze nadzorów kuratorskich, a ponadto zilustrowałam relację kuratora z podopiecznymi jako oś, wokół której działa kurator, prowadząc nadzory. Na koniec ukazałam problematykę polskiej kurateli sądowej w świetle badań pedagogicznych. Ujawniłam luki występujące w piśmiennictwie naukowym dotyczącym kuratorów sądowych, które stanowiły przyczynek do podjęcia przeze mnie projektu badawczego opisywanego w niniejszej pracy.

W rozdziale 2 opisałam teoretyczno-metodologiczne podstawy badań własnych. Na początku nakreśliłam inspiracje teoretyczne. Opisałam najważniejsze założenia interakcjonizmu symbolicznego (Blumer, 2007) oraz podejścia dramaturgicznego Goffmana (2000), a także teorii najbardziej dla mnie znaczącej – rytuałów interakcyjnych Goffmana (2006). Ponadto przedstawiłam koncepcję „brudnej pracy” (Hughes, 1958, 1962; Ashforth i Kreiner, 1999) i jej główne tezy oraz badania wykorzystujące je w kontekście różnych zawodów¹.

---

¹ Pragnę w tym miejscu zaznaczyć, że moja praca nie stanowi oglądu świata z perspektywy Goffmana czy Hughesa. Przytaczane teorie to dla mnie jedynie

Następnie scharakteryzowałam cel i problematykę badawczą. Kolejno określiłam przyjętą przeze mnie główną metodę badawczą, jaką była etnografia, oraz procedury metodologii teorii ugruntowanej, które posłużyły mi przy analizie i interpretacji materiału empirycznego. W dalszej części rozdziału przedstawiłam techniki, które posłużyły mi do zgromadzenia materiału empirycznego, a były to: obserwacja uczestnicząca jawna i wywiady etnograficzne, nieformalne (konwersacyjne) oraz swobodne. Opisałam również drogę, którą pokonałam w celu zgromadzenia materiału empirycznego, w tym poszczególne etapy uzyskania pozwoleń niezbędnych do wejścia wraz z kuratorem na teren jego pracy, zgodnie z etyką prowadzenia badań naukowych. Na koniec zobrazowałam teren badań, który obejmował dwie dzielnice Łodzi: Bałuty (Stare Bałuty) i Śródmieście, a także przybliżyłam ich specyfikę. Wybór tych dzielnic nie był przypadkowy, są one bowiem określane jako trudne i nasycone przestępczością, a ponadto negatywnie odbierane przez mieszkańców miasta (por. Michel, 2016; Granosik i Gulczyńska, 2022).

W rozdziale 3 opisałam wyniki badań własnych. Na początku zarysowałam charakterystykę terenu pracy kuratora, tj. Starych Bałut i Śródmieścia w Łodzi. Teren to nie tylko ulice i budynki, ale również mieszkańcy, dlatego opisałam klasyfikowanie podopiecznych przez kuratorów. W tym miejscu publikacji podałam powody, dla których zdecydowałam się wprowadzić kategorię „podopieczny” wobec osób z zasądzonym nadzorem kuratorskim. Kolejno nakreśliłam, w jaki sposób kuratorzy definiują nadzorowanych przez pryzmat znajomości z nimi. Następnie zarysowałam topografię terenu. Przedstawiłam poszczególne strefy, jakie się na niego składają, ich właściwości oraz położenie względem siebie. Wymieniłam ujawnione w materiale empirycznym obciążenia terenu, z którymi mierzy się przebywający w nim kurator. Określiłam też sposoby (i występujące w ich ramach taktyki) radzenia sobie przez kuratorów z obciążeniami terenu. Opisałam także okoliczności, w jakich kurator świadomie podejmuje ryzyko, w zależności od rodzaju wizyty w domach podopiecznych w ramach nadzoru. W dalszej części rozdziału przedstawiłam dwie strategie zarządzania nadzorami przez kuratora, które nazywałam nadzorowaniem poprzez chronienie i nadzorowaniem poprzez kontrolowanie, a w ich ramach – poszczególne taktyki.

źródło inspiracji teoretycznej. Moim celem nie było wyprowadzanie hipotez z istniejących już teorii, ale przyglądanie się światu takiemu, jaki on jest.

Następnie zobrazowałam rozmawianie jako dominujący element zarządzania przez kuratora relacjami z podopiecznymi. Analiza materiału empirycznego pozwoliła na wyłonienie strategii rozmawiania, wśród których znalazły się: podejmowanie trudnych tematów, wygaszanie konfliktów oraz pozyskiwanie ukrytych informacji, a także wspierającej je taktyki, którą określiłam jako prowadzenie pogawędki.

Perspektywa interakcyjna, którą przyjąłam, pozwoliła na zrozumienie dynamiki działań kuratora, podejmowanych w celu zarządzania nadzorami, relacjami z podopiecznymi oraz w konfrontacji z obciążeniami terenu. Podkreślę, że chociaż przyjąłam założenia charakterystyczne dla badań interakcji społecznych, które *de facto* były przeze mnie poddawane analizie, to interesowała mnie jedynie perspektywa kuratora, ale w kontekście działań podopiecznego lub innych partnerów interakcji, których przedstawiłam w pracy. Nie oznacza to, że moje badania nie dostrzegały całkowicie drugiej strony interakcji, w których uczestniczył kurator. Niemniej działania innych aktorów społecznych – poza kuratorem – nie leżały w kręgu moich zainteresowań badawczych. Innymi słowy, moje badania nie były okrojone, ale analizie poddana była tylko praca kuratora rodzinnego. Przyjmuję, że wyniki moich badań są charakterystyczne dla kontekstu społeczno-kulturowego, w którym dane były gromadzone.

W tym miejscu pragnę złożyć największe podziękowania promotorce mojej pracy doktorskiej, Pani dr hab. Renacie Szczepanik, za wszelkie wsparcie merytoryczne i emocjonalne, którego mi udzielała podczas całego procesu badawczego. Dziękuję za inspirowanie mnie, cierpliwość, dobre i motywujące słowa, a także za poświęcony mi czas. Ogromnie dziękuję promotorowi pomocniczemu, Panu dr. Aleksandrowi Cywińskiemu, za czujność, wskazówki, wyjaśnienia zawłości prawnych, a ponadto za przekazanie, niezwykle wartościowej dla moich badań, walidacji pracy kuratorów. Dziękuję również recenzentkom mojej pracy doktorskiej, Pani dr hab. Annie Fidelus, Pani dr hab. Iwonie Klonowskiej oraz Pani dr hab. Małgorzacie Michel, za cenne sugestie, które pomogły mi w przygotowywaniu niniejszej publikacji. Pragnę też podziękować Pani prof. dr hab. Danucie Urbaniak-Zajac oraz Panu dr. hab. Mariuszowi Granosikowi za pomoc w uporaniu się z dylematami badawczymi. Ponadto dziękuję Uczestnikom moich badań oraz Pracownikom sądów, którzy udzielili mi zgody na ich przeprowadzenie.

1. Społeczno-wychowawczy charakter pracy kuratora sądowego

1.1. Formalno-prawne ramy kuratorskiej służby sądowej

W niniejszym podrozdziale przedstawiłam formalne ramy kuratorskiej służby sądowej. Opisałam, w jaki sposób polska kuratela sądowa rozwijała się i ulegała reorganizacji od momentu jej oficjalnego powstania do czasów współczesnych. Nakreśliłam kierunki zmian, które następowały szczególnie w obrębie kurateli rodzinnej. Następnie przybliżyłam zadania kuratora sądowego, wynikające głównie z Ustawy o kuratorach sądowych z dnia 27 lipca 2001 roku, a także innych przepisów, które je regulują. W dalszej kolejności pochyliłam się nad zakresem kompetencji oraz kwalifikacji zawodowych kuratorów, które również są określone przez wyżej wymienioną ustawę. Na koniec odniosłam się do aksjologicznego wymiaru pracy kuratora, opierając się na Kodeksie etyki kuratora sądowego ustanowionym 6 maja 2004 roku w drodze uchwały przez Krajową Radę Kuratorów. Podrozdział osadziłam w perspektywie prawnej, która wyznacza standardy funkcjonowania kurateli sądowej w Polsce.

Kuratela sądowa w Polsce związana jest z sądownictwem, ponieważ powstała na potrzeby wymiaru sprawiedliwości (Sawicka, 2010). Zawód kuratora sądowego od momentu pojawienia się w Polsce ulegał licznym modyfikacjom. Jego początki sięgają 7 lutego 1919 roku, kiedy za sprawą dekretu Naczelnika Państwa zostały powołane sądy dla nieletnich, a wraz z nimi stały urząd opiekuna sądowego (Dz.Pr.P.P. 1919, nr 14, poz. 171). Powołano opiekunów sądowych przy sądach dla nieletnich w Warszawie, Lublinie oraz

Łodzi (Stasiak, 2018; Ambrozik, 2019; Stadniczeńko, 2019). Było to związane z potrzebą rozwiązania problemu demoralizacji nieletnich wynikającego z sytuacji powojennej w Polsce: dzieci często nie miały opiekunów prawnych (Stasiak, 2010).

Struktura działania opiekuna sądowego i dzisiejszego kuratora sądowego różniły się nieco. Na początku działania opiekuna sądowego były zależne od decyzji sędziego. Wiele jednak ze stawianych mu zadań do dziś wchodzi w zakres obowiązków kuratorów rodzinnych zajmujących się sprawami nieletnich. Opiekun sądowy pełnił nadzór nad nieletnim przy zasądzeniu: kontroli nad obowiązkami rodzicielskimi, zawieszenia wykonania kary na nieletnim, posłania nieletniego do placówki wychowawczej oraz przebywania nieletniego w rodzinie zastępczej (Stasiak, 2010). Ponadto opiekun sądowy dostarczał na zlecenie sądu informacji o nieletnim w ramach wywiadów środowiskowych (Stasiak, 2018).

W roku 1929 wprowadzono zmiany w funkcjonowaniu urzędu opiekuna sądowego, którego działalność rozszerzono na sądy grodzkie (wcześniej sądy dla nieletnich tworzone na szczeblu sądów okręgowych). Ponadto opiekunowie dla nieletnich zostali nazwani kuratorami nieletnich (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1929 roku w sprawie przekształcenia instytucji opiekunów sądowych na kuratorów nieletnich przy sądach grodzkich i przy sądach dla nieletnich, Dz.U. 1929, nr 47, poz. 387).

W 1935 roku minister sprawiedliwości zrezygnował z zawodowej służby kuratorskiej na rzecz pełnienia „obywatelskiej funkcji honorowej” (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1935 roku o kuratorach nieletnich, Dz.U. 1935, nr 46, poz. 316). Krzysztof Stasiak określił ten krok jako „regres rozwoju instytucji kurateli sądowej” (Stasiak, 2010, s. 49), zwłaszcza jeśli chodzi o profesjonalizację tego zawodu. Był to początek społecznej kurateli sądowej w Polsce. Zmiana wynikała z trudnej sytuacji ekonomicznej w Polsce, była jednak zaskakująca, jeśli wziąć pod uwagę, że zakres obowiązków kuratorów zwiększył się o prawo składania do sądu wniosków dotyczących okresu próby nieletniego (warunkowego zawieszenia lub zwolnienia z pobytu w zakładzie poprawczym). Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 czerwca 1935 roku określono również podstawy do odwołania kuratora (Stasiak, 2010; Gromek, 2005).

Kolejne zmiany nastąpiły dopiero po II wojnie światowej, chociaż wciąż podstawą prawną regulującą pracę kuratorów sądowych

było rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 1935 roku. W latach pięćdziesiątych, wraz z tworzeniem sądów dla nieletnich, liczba kuratorów sądowych rosła. Wydano wówczas dla sądów instrukcję prowadzenia spraw nieletnich, która uwzględniała pracę kuratorów (Stasiak, 2010). W 1951 roku opublikowano też rozporządzenie dotyczące kuratorów sądowych, które było pierwszym dokumentem zastępującym rozporządzenie z 1935 roku, oraz pierwszym, w którym konkretnie określono rolę kurateli sądowej jako „organu pomocniczego sądu” (Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 30 marca 1951 roku o kuratorach sądowych dla nieletnich, Dz.U. 1951, nr 25, poz. 188). Nadal jednak funkcjonował społeczny model kurateli (Stasiak, 2018). Na mocy tego rozporządzenia kuratorzy sądowi nie byli już powoływani i odwoływani przez prezesa sądu apelacyjnego. Wszelkie decyzje dotyczące ich pracy miał podejmować prezes sądu wojewódzkiego. Była to zmiana o tyle korzystna, że liczba sądów wojewódzkich znacznie przewyższała liczbę sądów apelacyjnych, modyfikacja ta przyczyniła się więc do wzrostu liczby kuratorów w kraju (Stasiak, 2010). To samo rozporządzenie zawierało instrukcję, w której zarekomendowano terenowy podział pracy kuratora na obwody, co jest praktykowane do dziś. Obwody odpowiadały podziałowi administracyjnemu miast, gmin i powiatów. Ponadto zostały wyznaczone zespoły kuratorskie przy sądach dla nieletnich, w których było więcej niż pięciu kuratorów. Każdy zespół liczący więcej niż piętnaście osób mógł wybrać starszego kuratora lub samorząd. Organy te miały za zadanie wspierać sędziego w podejmowaniu decyzji dotyczących organizacji pracy kuratorów, w tym również metod ich działań (Stasiak, 2010).

Kolejne, nowe rozporządzenia i instrukcje zwiększały zakres obowiązków kuratorów sądowych dla nieletnich. Jak twierdzi Stasiak (2010), było to następstwem pozytywnej oceny pracy kuratorów sądowych z nieletnimi. W 1958 roku Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 15 stycznia 1958 roku w sprawie nadzoru nad osobami warunkowo zwolnionymi (Dz.U. 1958, nr 10, poz. 35), wydanym do Ustawy z dnia 29 maja 1957 roku o warunkowym zwolnieniu osób odbywających karę pozbawienia wolności (Dz.U. 1957, nr 31, poz. 134), powołano kuratorów sądowych dla prowadzenia nadzorów nad osobami warunkowo zwolnionymi z więzienia. W dalszym ciągu kurator pełnił społeczne funkcje i był rozliczany ryczałtowo z realizowanych obowiązków.

Trzy lata później Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 czerwca 1961 roku w sprawie sposobu wykonywania

orzeczeń, o których mowa w art. 62 Kodeksu karnego (Dz.U. 1961, nr 34, poz. 173), zmieniono organ powierzający nadzór kuratorowi. Zajmował się tym już nie prezes, lecz sędzia sądu wojewódzkiego. W tym samym czasie powstała również funkcja kuratora sądowego do prowadzenia dozoru ochronnego z tytułu warunkowo zawieszonej kary pozbawienia wolności (Stasiak, 2010). Kurator taki działał w ramach tych samych zasad co inni kuratorzy sądowi.

Przełomem w zakresie powoływania kuratorów zawodowych było Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13 lutego 1959 roku o kuratorach sądowych dla nieletnich (Dz.U. 1959, nr 18, poz. 113). Trzeba jednak podkreślić, że byli oni powoływani w znacznie mniejszej liczbie niż kuratorzy społeczni, co w rezultacie zdefiniowało społeczno-zawodowy model kurateli sądowej w Polsce (Stasiak, 2010). W dalszym ciągu pracę kuratorów nadzorował sędzia sądu dla nieletnich, a o sprawach kadrowych decydował prezes sądu wojewódzkiego. Z początku powinności kuratorów zawodowych ograniczały się jedynie do wsparcia, organizowania i monitorowania pracy kuratorów społecznych oraz prowadzenia wymagających spraw (Stasiak, 2010). W 1963 roku ich obowiązki znacznie rozbudowano, a czas pracy został określony jako „nieunormowany”, oparty na planie ramowym, przygotowanym z udziałem sędziego (Stasiak, 2010, s. 55). Z kolei w roku 1965, mocą rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 marca, nastąpiła integracja dozoru ochronnego i nadzoru nad warunkowo zwolnionymi (Dz.U. 1965, nr 12, poz. 80).

Późniejsze zmiany wprowadzono dwutorowo, odrębnie traktując kuratorów sądowych pracujących w pionie karnym oraz w pionie rodzinnym. Moja praca dotyczy rodzinnej kurateli sądowej, dlatego w dalszej części koncentrowałam się na zmianach, które ją obejmowały.

W późnych latach sześćdziesiątych i na początku lat siedemdziesiątych systematycznie rozszerzano zakres obowiązków kuratorów sądowych dla dorosłych (Stasiak, 2010, 2018). Chociaż już w 1966 roku Stanisław Jedlewski (1966) postulował zmniejszenie liczby podopiecznych kuratorów, to w 1973 roku, na podstawie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 maja, kuratorzy dla nieletnich przejęli sprawy opiekuńcze nad małoletnimi, które wcześniej prowadzone były przez inspektorów społecznych (Dz.U. 1973, nr 18, poz. 107). Była to zmiana, która niewątpliwie znacznie rozszerzyła zakres obowiązków kuratorów rodzinnych. W celu usprawnienia organizacji spraw dla nieletnich